

## ४) जनकेन तनया ओवादं

### प्रस्तावना

प्रस्तुत पाठ्यघटक 'धम्मपद अट्ठकथा' यामधुन घेतलेला आहे. ह्या पाठ्यघटकात विशाखेच्या वडिलांनी तिला सासरी जातांना दहा उपदेश सांगितलेले आहे. तथागत बुद्धाच्या धम्मोपदेशाने तत्कालीन समाजातील, वर्गातील अनेक लोक प्रभावित झाले होते. त्यामध्ये गरीब, श्रीमंत, राजा, सेनापती, शेतकरी, व्यवसायी, गणिका इत्यादींचा समावेश होता. तथागताकडे जो कुणी यायचा तो त्यांच्या उपदेशाने प्रभावित होऊन संघात दीक्षित व्हायचा. असाच प्रकार विशाखाचे आई वडील, धनंजय व सुमना यांच्याबाबतीतही झाला. विशाखा सात वर्षांची असतांनाच तिचे आई वडील धम्मात दीक्षित झाले होते. विशाखा वयात आल्यानंतर तिच्या आईवडिलांनी श्रावस्ती येथील मिगारश्रेष्ठीचे पुत्र पुण्यवर्धन यांच्याशी तिचा विवाह केला. सासरी जात असताना तिच्या वडिलांनी कोणत्या गोष्टीचे पालन केले पाहिजे याविषयीचे वर्णन या पाठ्यघटकात करण्यात आलेले आहे. जे आजच्या आधुनिक काळात सुध्दा तंतोतंत लागू पडते म्हणून या पाठ्यघटकाचे सामाजिक दृष्टीने विशेष महत्त्व आहे.

“भाषण व अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य, भेदभावास प्रतिबंध व संधीची समानता प्राप्त करून देणे”



खिद्रुपुब्बं पञ्चव्देविसति सा किरं अङ्गरुद्धे भद्वियनगरे मेण्डकसेट्ठि च चन्दपदमा पुत्तस्स धनञ्जयसेट्ठिनो अगमहेसिया सुमना कुच्छिस्मिं विसाखा निब्बति। तस्सा सत्तवस्सिक काले खिद्रुपुब्बं पञ्चसतं पञ्चदस वस्से सत्था सेलबाह्मणावादितं बोधनेय्य बन्धनानं उपनिस्सयसम्पत्तिं दिस्वा महाभिक्षुसङ्घपरिवारो चारिकं चरमानो तं नगरं पापुणि दिक्खातिं।

सावत्थियं पि खो मिगारसेट्ठिनो पुत्तो पुण्णवड्ढुकुमारो

नामं वयप्पत्तो कालेन चतुविसतिवस्से परिणय विसाखा पञ्चदस वस्स वयस्स अहोसि।

इमिस्सा पन पिता इधागमनकाले इमं ओवदन्तो गुय्हे पटिच्छन्ने दस ओवादे अदासि, तेसं अत्थं जानामि, तेसं मे अत्थ कथेतु?

१) इमिस्सा पन पिता - ‘अन्तो अग्नि बहि न नीहरितब्बो ति आह। सक्का नु खो अम्हेहि उभतो पटिविस्सकगेहानं अग्निं अदत्त्वा वसितुं’ ति? “एवं किर अम्मा ति”?

- “ताता मय्हं पिता न एतं सन्धाय कथेसि। इदं पन सन्धाय कथेसि- अम्म, तव सस्सुससुर सामिकानं अगुणं दिस्वा बहि तस्मिं गेहे ठत्वा मा कथेसि। एवरूपो हि अगिसदिसो अग्नि नाम नत्थि” ति?
- २) “अय्या, एतं ताव एवं होतु, इमिस्सा पन पिता **बाहिरतो अग्निं न अन्तो पवेसेतब्बो**’ ति आह। किं सका अम्हेहि अन्तो अग्निमिहि निब्बुतं बाहिरतो अग्नि अनाहरितुं” ति? एवं किर अम्मा’ ति? “ताता, मय्हं पिता न एतं सन्धाय कथेसि, इदं पन सन्धाय कथेसि “सचे पटिविस्सकगेहेसु हत्थियो वा पुरिसो वा सस्सुससुरसामिकानं अगुणं कन्थेन्ति। तेहि कथितं आहरित्वा ‘असुको ’ नाम तुम्हाकं एव अगुणं कथेति’ ति पुन मा कथेय्यासि। एतेन हि अग्निना सदिसो अग्नि नाम नत्थि” ति। एवं इमस्मिं पि कारणं सा निदोसा व अहोसि। यथा च एत्थ एवं सेसेसुपि। तेसु पन अयमधिप्पायो”-
- ३) यम्पि हि तस्सा पितरा **“ये ददान्ति, तेसं येव दातब्बं”** ति वुत्तं तं “या चित्तकं पकरणं गहेत्वा ये पटिदेन्ति, तेसज्जेव दातब्बं” ति सन्धाय वुत्तं।
- ४) **ये न देन्ति, तेसं न दातब्बं”** ति इदं पि’ये याचित्तकं गहेत्वा न पटिदेन्ति, तेसं न दातब्बं” ति सन्धाय वुत्तं।

- ५) **ददन्तस्सापि अददन्तस्सापि दातब्बं”** ति इदं पन दलिद्देसु जातिमित्तेसु सम्पत्तेसु ते पटिदातुं सक्कोन्तु वा मा वा, तेसे दातुमेव वट्ठति’ ति सन्धाय कतं।
- ६) **“सुखनिसिदितब्बं”** ति इदं पि सस्सुससुरसामिके दिस्वा वुट्ठानब्बट्ठाने निसीदितुं न वट्ठति, ति सन्धाय वुत्तं।
- ७) **“सुखं भुज्जितब्बं”** ति इदं पन सस्सुससुरसामिकेहि पुरे तरं अभुज्जित्वा ते परिविसित्वा सब्बेहि लद्धालद्धं जत्वा पच्छा सयं भुज्जितुं वट्ठति’ ति सन्धाय वुत्तं।
- ८) **“सुखं निपज्जितब्बं”** ति इदं पि सस्सुससुरसामिकेहि पुरेत्तरं सयनं आरुह्य न निपज्जितब्बं, तेसं कतब्बयुत्तकं कत्वा पच्छा सयं निपज्जितुं युत्तं’ ति सन्धाय वुत्तं।
- ९) **“अग्नि परिचरितब्बो”** ति इदं पन सस्सु पि ससुरं पि सामिकं पि अग्निक्खन्धं विय उरगराजानं विय च कत्वा पस्सितुं वट्ठति, ति सन्धाय वुत्तं।
- १०) **“अन्तो देवता नमस्सितब्बा”** ति इदं सस्सुं च ससुरं च सामिकं च देवता विय कत्वा दट्ठं वट्ठति’ ति सन्धाय वुत्तं’। एवं सेट्ठि इमेसं दस ओवादानं अत्थं सुत्वा पटिवचनं अपस्सन्तो अधोमुखो निसीदि।

(संदर्भ-धम्मपद अट्ठकथा)

### शब्दार्थ

**जनक (पु.)**- वडील, निर्माता  
**देसना (स्त्री)**- उपदेश  
**निब्बति (स्त्री)**- उत्पन्न होतो, जन्मास येतो  
**पापुणि (कृ.)**- पोहोचला, गाठलेला  
**ओवदन्तो (कृ.)**- सांगण्यासारखे  
**पटिविस्सक (पु.)**- शेजारी, शेजाराचा  
**सन्धाय (पु.कि.)**- मेळ करून, जुळणी करून  
**सस्सु ससुर (सा. ना)**- सासू सासरा  
**आहरित्वा (पूर्व.क्रि.)**- आणून  
**असुको (अव्यय)**- अमुक  
**सकोन्तु (नपु.)**- समर्थ होणे, शक्य होणे  
**वुट्ठातब्बट्ठाने (नपु.)**- उठून उभे राहणे  
**वट्ठति (क्रि.)**- फिरतो, फिरवितो  
**निप्पज्जितब्ब (क्रि.)**- झोपले पाहिजे

**अपसन्तो (वि.)**- स्वावलंबी  
**निसीदि (भू.क्रि.)**- बसला, बैठक मारलेला  
**जनेसि (स्त्री.)**- आई, (जन्म देणारी) जननी  
**बोधनेय्य(वि.)**- बुद्धत्व प्राप्त करून घेणारा  
**इधागमन-** येथेच, याच जन्मी  
**पटिच्छन्ने (कृ.)**- झाकलेला, लपविलेला  
**निहरितब्बो (वि.)**- बाहेर नेले, काढले पाहिजे  
**सामिकानं (पु.)**- धन्याला, मालकाला, स्वामीला  
**अग्नि** - अग्नी (उष्णता) तापटपात्र  
**ओवदे (पु.)**- उपदेश, उपदेसक  
**निदेसा (पु.)**- स्पष्टीकरण, खुलासा  
**अयमाधिचो (पु.)**- कमविते, उत्पन्न करणारे  
**जातिमित्तेसु-** नातलग-मित्रामध्ये  
**सम्पति (स्त्री)**- धन, श्रीमंती, संपत्ती

**१. खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.**

- १) धनंजय व सुमना यांच्या मुलीचे नांव काय होते?
- २) विशाखाच्या आईवडिलाचे नाव काय होते?
- ३) विशाखाच्या आजी आजोबाचे नाव काय होते?
- ४) विशाखाचा जन्म केव्हा झाला?
- ५) विशाखाचे लग्न केव्हा झाले?
- ६) विशाखाने दीक्षा केव्हा व कोणत्या वर्षी घेतली?
- ७) विशाखाच्या आईवडिलांनी विशाखाला कोणकोणते उपदेश दिले?
- ८) विशाखाच्या सासुसासऱ्याचे नाव काय होते?
- ९) विशाखाच्या सासरचे नाव काय होते?
- १०) विशाखाच्या पतीचे नाव काय होते?

**२. खालील वाक्ये सत्य/असत्य ओळखा.**

- १) अन्तो अग्नि बहि न नीहरितब्बो।
- २) ताता मय्हं पिता न एतं सन्धाय काथेसि।
- ३) बाहिरतो अग्नि अन्तो पवेसेतब्बो।
- ४) ददन्तस्सापि अददन्तस्सापि न दातब्बं।
- ५) देवता विय कत्वा ददुं न वट्ठति।
- ६) एवरुपो हि अग्नि सदिसो अग्नि नामे होति।

**३. रूपे ओळखा.**

- |              |           |
|--------------|-----------|
| १) सावत्थियं | २) अहोसिं |
| ३) भुज्जितुं | ४) अदासि  |
| ५) जानामि    | ६) होतु   |
| ७) कथेय्यासि | ८) सुत्वा |
| ९) निसीदिसुं | १०) कत्वा |

**४. सूचनेनुसार कृती करा.**

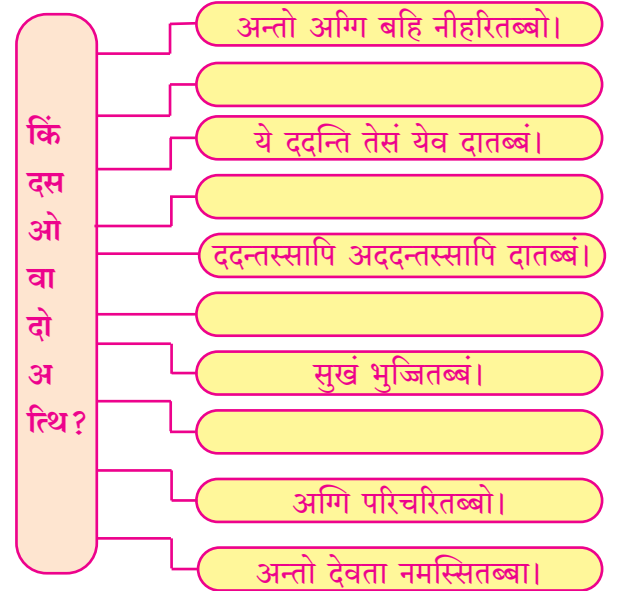
- १) .....पि खो मिगारसेट्ठिनो पुत्तो पुण्णवड्डन कुमारो नाम अहोसि।  
(रिकाम्या जागा भरा.)(सावत्थियं/सारनाथ)
- २) येन न देन्ति, तेसं न.....।  
(वाक्य पूर्ण करा.)
- ३) ददन्तस्सापि अददन्तस्सापि.....।  
(वाक्य पूर्ण करा.)

- ४) .....नाम तुम्हाकं एवं च अगुणं कथेति ति।(वाक्य पूर्ण करा.)
- ५) इमेसं दस ओवादानं अत्थ.....  
अपस्सन्तो.....निसीदि।  
(वाक्य पूर्ण करा.)

**५. संधी करा.**

- १) लध्दा + अलध्द
- २) इदं + अपि
- ३) इमं + अस्सा

**६. जाळरेखाचित्र पूर्ण करा.**



**७. योग्य जोड्या लावा.**

- | ‘अ’ गट              | ‘ब’ गट                     |
|---------------------|----------------------------|
| १) परिणय विसाखा     | अ) पापुणि दिक्खातिं।       |
| २) सुमना कुच्छिस्मि | ब) पुत्तो पुण्णवड्डन।      |
| ३) चरमानो तं नगरं   | क) विसाखा निब्बति।         |
|                     | ड) पञ्चदसवस्स वयस्स अहोसि। |

**८. दीर्घोत्तरी प्रश्नांची उत्तरे लिहा.**

- १) मुलगी सासरी जात असतांना वडिलांनी विशाखेला कोणता उपदेश केला?
- २) ‘जनकेन तनया ओवादं’ चा सारांश लिहा?